

Az úrvacsoráról szóló teológiai felfogás és az úrvacsora gyakorlata az evangélikus egyházban

Eucharisztikus Tudományos Konferencia, Esztergom, 2018. november 27-29.

Őszinte köszönetemet fejezem ki a megtisztelő meghívásért, amely lehetőséget kínál az eucharisziáról szóló tudományos konferencián az evangélikus úrvacsora értelmezés és gyakorlat ismertetésére. A konferencia tematikája jelzi a keresztény egyházak közösségi összetartozását az eucharisztia megélésében, a Krisztustól rendelt szentség gyakorlásában. Bizonyos vagyok afelől, hogy a hazánkban rendezett 2020. évi Eucharisztikus Világkongresszus valamennyi keresztény egyházat arra készítet, hogy saját teológiai felfogását és úrvacsorai gyakorlatát átgondolja, s a vágyat felébreszti az eucharisztia gyakoribb megélésére és együtt ünneplésére.

A jézusi igék, amelyeket a szinoptikus evangéliumok őriztek meg (Mt 26,20-29; Mk 14, 17-25; Lk 22,7-23) egyaránt köteleznek és lehetőséget kínálnak a páska vacsorára emlékezés során az Úr szent vacsorájának közösségi megélésére. Ez a közösségi együttlét a reformáció kezdetétől a minden vasárnapi istentisztelet szerves és természetes része volt, s lényegében napjainkig így gyakoroljuk.

I. Az úrvacsora evangélikus teológiai értelmezése.

a) A szentség eredete.

Az Újszövetség és a korai egyház nem használt egyetlen kifejezést, amellyel a keresztséget és az úrvacsorát, vagy más szent cselekményt megjelölt volna. A görög *mysterion* és a latin *sacramentum* szavak foglalták magukban a szentség tartalmát. A *mysterion* jelentése: titok, a latinhoz hasonlóan, s vele egyetértésben. Amit Isten az ember üdvösségéért elhatározott és Krisztus személyében megvalósított az az a nagy titok, *mysterion*, amely tudtul adatott minden népnek (Rm16,25-26). Hasonlóan ír Pál apostol az Efezusi levélben 1,9 szerint: Mert úgy tetszett neki, hogy megismertesse velünk az Ő akaratának *titkát*. (Ef. 1,9)

Az üdvösemények, amelyekben Krisztus jelen van az istentiszteleti cselekmények során – első renden a keresztségben és az úrvacsorában – csakhamar a szentség szavában nyert megjelölést. A szentségek nem mágikus cselekmények, amelyek az Isten iránti bizalmat feleslegessé tennék, hanem a hirdetett Igével hitre hívogatnak és Isten szeretetének elfogadására biztatnak. Így alkotnak az istentiszteleten az ige és a szentségek teljes egységet.

b) A szentség lényege.

Külső jelrendszer, amely belső lelki változást idéz elő és nyilvánvaló kapcsolatot hoz létre Isten és az ember között. Az evés és ivás a Krisztussal való közösség kifejezése - ígérete szerint, amely egybekapcsolódik a bűnök bocsánatának elfogadásával és az örök élet ígéréteinek meghirdetésével. Isten a bűnbánó bűnöst elfogadja, magához öleli és új kezdetre biztatja. Mind ezen esemény az Újszövetség ránk hagyományozott leírásában adatik minden nemzedéknek, és vált a szentség tartalmának lényegévé a keresztény egyházakban.

A szentség által építi Isten a gyülekezetét, növeli az összetartozást, s legyőzi a különbségeket, amelyek elválasztják a gyülekezet tagjait egymástól. Az úrvacsora közösségében Krisztus áll a középpontban, aki minden tagjának bűnbocsánatot, új életet és üdvösséget ad.

Luther Márton a Nagy Kátéjában így fogalmaz: Mi tehát az oltári szentség? Válasz: Krisztus Urunk valóságos teste és vére kenyérben és borban, amely Krisztus igéjével rendeltetett nekünk, keresztyéneknek arra, hogy együk és igyuk. (K.K.1957. 2:68)

Egyházunk hivatalos hitvallása, az Ágostai Hitvallás pedig így foglalja össze teológiai látásunkat: „Az úrvacsoráról azt tanítják, hogy Krisztus teste és vére valóságosan jelen van és kiosztásra kerül az úrvacsorával élőknek és helytelenítik azokat, akik másképp tanítanak. (Ág. Hitv. 10.cikk, 1530) Még azt is olvassuk az idézett hitvallásban: Nem üres látványosság, hanem Krisztus valósággal jelen van, ezen szolgálattal testét és vérével evésre és ivásra adva, amint a régi írók is mondják: „Nec

est inane spectaculum, sed Christus revera adest, dans per hoc ministerium suum corpus et sanguinem manducanti et bibenti, sicut it veteres scriptores loquuntur” Melanchthon Loci communes 1543. 325.o. -idézi R.A.: Testét és vérét adja ő nekünk c. írásában.

Luther így ír egyik művében: Miként vihető be Krisztus a szentségbe,...azt nem tudom;ámde azt jól tudom, hogy Isten amaz ígéje nem hazudhat, amely azt mondja, hogy Krisztus teste és vére van a szentségben. (Írás a mennyei próféták ellen. 1525 LMM. 4:372)

Íme itt áll az a szentírási hely, amely tisztán és világosan mondja, hogy Krisztus midőn a kenyeret nyújtja, az ő testét nyújtja evésre. Ehhez ragaszkodunk, ebben hiszünk és tanítjuk is, hogy az úrvacsorában valósággal Krisztus testét esszük és élvezzük. Hogy miként történik ez, vagy hogy miképpen van jelen a kenyérben, azt nem tudjuk, nem is tartozik ránk, hogy tudjuk. Isten ígében kell hinnünk, és nem szabad, hogy mi határozzuk meg a módját és mértékét. Szemünkkel kenyeret látunk, és fülünkkel azt halljuk, hogy az a test van jelen. (Hogy Krisztus ez igéi 1527.LMM 5:76-77)

A lutheri reformáció átveszi Augustinus (354-430) szentség értelmezését: az úrvacsora a láthatatlan kegyelem látható jele. A középkori szentségteológia szerint a szentség három jellemzője a következő: a) külső látható jel ; b) Krisztus rendelte; c) felkínált kegyelem az ige szavai által. Mindezt az evangélikus teológiai látás is vallja és ennek alapján két szentséget fogad el az egyházi tanításban. A másik a keresztség, amely a legtöbb keresztyén /keresztyén egyházban is elfogadott szentség.

II. Az úrvacsora ünneplésének gyakorlata az evangélikus egyházban.

A reformáció kezdete óta az úrvacsora szentségének kiszolgáltatása felszentelt lelkészek jelenlétében történik. Azt is bátran állíthatjuk, hogy az apotoli successio folyamatossága is a legtöbb esetben kimutatható annak következtében, hogy a reformáció tanait több, korábban német katolikus püspök is követte, akik később evangélikus lelkészeket szenteltek. A skandináv államokban pedig az akkori egyházak teljes egészében átvették a reformáció felismeréseit és teológiai látását katolikus érsekeikkel, püspökeikkel, teológiai tanáraikkal és híveikkel együtt. Ők tovább szolgálták az evangélium igazságát az új egyházban német földön épp úgy, mint a svéd, a dán, finn, norvég egyházban Grönland vagy Izland szigetén. Napjainkban püspökszentelésen rendszerint jelen van egy vagy több skandináv és német püspök, áldását adja kézrátétellel az új püspök személyére és szolgálatára. Ez a successio apostolica continuitív megélését és aktív gyakorlását jelenti. Az apotoli tanítás tartalmának lényeges és kevésbé lényeges, üdvösségbe vágó vagy áthagyományozott kijelentéseiről lehet és szükséges párbeszédet folytatni.

Az evangélikus istentisztelet szerves része az úrvacsora. Ezt a reformátorok is így vallották és gyakorolták. Sajnálatos módon évszázadok során nem mindig és nem mindenütt maradt élő ez a liturgikus hagyomány és teológiai látás. Napjainkban újra erősödik a szentségi karakter teológiai gondolkodásunkban és a hívek mindennapi kegyességében, s ezzel együtt az eucharisztia minél gyakoribb ünneplése. Összefügg ez azzal a látással is, amely az úrvacsora és a gyónás közötti kapcsolatot jellemzi. A személyes vagy magán gyónás megmaradt evangélikus egyházunkban napjainkig, de nem jellemző kegyességi forma. Ugyanakkor a közösségi gyónás liturgiája mindig kapcsolódik az úrvacsora liturgikus rendjéhez. Benne a gyónási kérdések és az arra elhangzó feloldozás (absolutio) jellemző módon megelőzi az oltári szentség vételét.

Egyházunk őrzi azt a régi tradíciót, amely a szent jegyek vételét az oltár előtt térdelve kínálja fel a híveknek. A térdelés maga kettős szimbolikus jelentést hordoz. Az egyik: az alázat a szent és kegyelmes Isten előtt, amelyre mindnyájan rászorulunk. A másik: közösségben vagyuk Isten színe előtt, a kegyelembe fogadottak és az egymáshoz tartozó, az egymásért felelősséget hordozók közössége, akik együtt hivatottak tanúskodni közös Urukról, Megtartójukról.

De az eucharisztia ünneplésének mai, ún. katolikus formái is elfogadottak evangélikus egyházunkban. Minden esetben ostyát és bort – esetleg ostyát borba mártva – ünnepeljük az úrvacsorát. Egyre gyakrabban segítenek az úrvacsora kiosztásában nem lelkészi gyülekezeti tagok, presbiterek, akiket erre a szolgálatra felkészítünk. Sajnálatos módon – elsősorban skandináv hatásra – hazai egyházunkban is terjed az ún. kiskelyhes úrvacsora vétel, amely az erre a célra készült kisebb méretű egyéni kehelyből történő bor magunkhoz vételét teszi lehetővé. A kis kehelybe a bor a nagy kehelyből kerül beöntésre. Ez a formája az úrvacsora vételnek – látásom szerint – higiéniai szempontból igazolhatónak tűnhet, de az egymással való közösséget nem juttatja kifejezésre. Ez utóbbi egyre tudatosul híveink körében. Ezért nem is népszerű.

Bár a református-evangélikus úrvacsora értelmezés különbözik egymástól, mégis hazai egyházaink már 1830-ban, ill. 1833-ban a nagygeresdi és újkéri egyezményben elfogadták szórványhelyzetben a másik egyház papjának kezéből az úrvacsorát. Ez a hazai gyakorlat teljessé vált az 1973-ban elfogadott Leuenbergi Egyezmény egész Európában az evangélikus, uniált, református és metodista egyházak között, amely létrehozta a teljes úrvacsorai közösséget a felsorolt egyházak között, egymás lelkészeinek szolgálatát a másik felekezetben is lehetővé teszi. Az 1992-ben aláírt Porvoo-i Közös Nyilatkozat (Finnország) ezt a szolgálati közösséget az anglikán egyházzal is lehetővé teszi, legalábbis anglikán-evangélikus viszonylatban.

Hangsúlyos az első úrvacsora vételre előkészítés alkalma, amely egyre több gyülekezetünkben két éves időtartamú, heti egy-két alkalommal történő oktatás, közösségépítés. Egyházunk tanításával, a Bibliával, énekeinkkel, a személyes hit kialakításával foglalkozunk az ifjak között, akik többségében 13-15 évesek. Beépülésük a gyülekezet közösségébe és az ifjúság sorába további lelkipásztori feladat. Felnőtt konfirmációi oktatás és azt követő úrvacsora vételhez bocsátás nagy városainkban egyre gyakoribb, folyamatos gyakorlat.

Templomainkban általában nincs tabernaculum. Ennek kettős oka van. Egyrészt a teológiai felfogásunkból következik, hogy a szent jegyek: ostya és bor „in actu” hordozzák Krisztus jelenlétét, vagyis amikor hangzik a szereztetési ige, s amikor magunkhoz vesszük, s halljuk: ez Krisztus teste, ez Krisztus vére. Hitünk szerint a jegyek nem változnak át, hanem titokzatos módon az Igével együtt hordozzák Krisztust, a mi Megváltónkat. Az Ő áldozata egyszeri és mindenkiért történt, megismételhetetlen, s üdvösségünket szolgálja bűneink bocsánatára. Másrészt a megmaradt ostyát és bort általában nem a templomban, hanem a sekrestyében vagy a lelkészi hivatalban őrzik. Hazánkban a közel 500 evangélikus Istenháza közül két templomunkról tudok, amelyben tabernaculum is található.

Az úrvacsora szentségét evangélikus egyházunkban fontosnak ítélték eleink az évszázadok során. Ennek egyetlen példáját említem. 1738-ban súlyos pestis járvány ütötte fel fejét Szarvason. A pestisben veszteglőket elkülönítették, és a megépített sánc fal innenső partjáról hosszúrúd használatával nyújtották a szent jegyeket a túlsó parton tartózkodó halálos betegeknek. 169 testvérünk élt a szentséggel, s lett később a pestis áldozata abban az évben.

Nem fejezhető be ez a tanulmány anélkül, hogy ne említsük meg a vegyes házasságban élő testvéreink vágyát a közös úrvacsorában való részvételre.

Felhívás az ökumenére c. könyv (szerzői: Ulrich Wilkens és Walter Kasper) őszintén alkotnak előremutató véleményt és tesznek javaslatot a mélyebb ökumené megvalósítása érdekében. Walter Kasper bíboros így ír: „Hit dolgában a mai világban nem lehetséges az utolsó pontig és az utolsó vesszőig menő teljes egyetértés, figyelmünket leginkább a keresztyén tanúságtétel középpontjára, az istenkérdésre és Krisztus-kérdésre kell irányítanunk, valamint arra, hogy a legfontosabb etikai problémákra a Biblián alapuló közös választ adhassuk... A megújulás útján a legfontosabb lépés az

lehetne, hogy a lelki ökumené legyen az ökumené élő szíve. Katolikus és evangélikus gyülekezetek, közösségek, püspökök, plébánosok és munkatársaik vállalkozzanak arra, hogy rendszeresen közösen imádkozzanak, együtt olvassák és tanulmányozzák a Szentírást. Ilyen találkozások gyümölcsöt hoznának: a szívek átalakulását és megbékélését.” (i.m. 72-73.o.)

Ulrich Wilkens ny. evang.püspök írásában utal arra, hogy Luther teljesen osztozott az egész nyugati és keleti egyház hitében, vallotta Krisztus testi jelenlétének csodáját a szent Úrvacsorában. Ezért kénytelen volt Zwinglitől külön válni ebben a kérdésben. Ugyanakkor fájdalommal említi a mai protestáns liberális teológia úrvacsora értelmezéséről, hogy annak képviselői lemondanak az úrvacsora egyházi jellegéről és szabad utat nyitnak az egyéni személyes vélemény artikulálására. Ez a félreértelmezett szabadság árt az Oltári szentség helyes interpretálásának épp úgy, mint a biblikus gyakorlatnak.(i.m. 132.o.) A szerző említi az apostoli successio kérdését, amelyről korábban már szóltam. Ennek a kérdésnek nyílt és jó szándékú megvitatása kaput nyithatna az úrvacsorával kapcsolatos további kérdések tisztázására.

Figyelemreméltó Ferenc pápának ebben a kérdésben történt lekipásztori állásfoglalása az előző évben a Rómában élő evangélikus gyülekezetben tett látogatása alkalmából. Itt egy katolikus hívő asszony kérdezte a főpásztort az evangélikus-katolikus eucharisztia közös ünnepléséről. Ferenc pápa nem dogmatikai, hanem pásztori választ adva tanácsolta, hogy házaspár beszélje meg egymás közt és az Úrral ezt a kérdést és döntsenek jó lelkiismeretük szerint. - Nyilván nem tekinthető ez az egyéni eset általános konzekvencia artikulálásának, de a kérdés égetően sürgős aktualitását jelzi. Időközben Ferenc pápa a német katolikus megyés püspökökre bízta, hogy ebben a kérdésben egyházmegyéjükben milyen ökumenikus gyakorlatot vezetnek be az eucharisztia közös megélése és ünneplése érdekében vagy elutasítják annak kezdeményezését.

A német protestáns egyházakban felkínált Abendmahl-Gastfreundschaft – alkalmi úrvacsora vendég barátsági közösség – gondolata is abba az irányba tereli a közös hitbeli gondolkodás ösvényét, amelyen még csak alkalmilag járhatunk, de mégis kifejezésre juttatja Krisztusban való összetartozásunkat és közös megajándékozottságunkat az Eucharishtiában. Keressük egymás iránti bizalommal és megbecsüléssel közös kincsünk áldásainak együttes megélési lehetőségét, anélkül, hogy hitbeli meggyőződésünkől bármit is fel kellene áldozni az úrvacsora oltárán!

Szebik Imre

ny. evangélikus elnök-püspök, az Ökumenikus Tanács korábbi elnöke